

מחיי-חייל לחיי-אזרח

בעל המאמר, מצעירי הסופרים האמריקאים, ערך, לפי בקשת השלטונות, כמה וכמה ביקורים בחניוניהם של הכוחות המזוינים של ארה"ב, לעתים במקומות מרוחקים ומבודדים, והרצה בפני הצבא והצי על בעיות המעבר לחיי אזרח. המאמר הוא מיצוי של תוכן ההרצאות ושיחות-הבירור שבאו בעקבותיהן. עם כל הפרשים הגדולים, הפרשי התנאים והאופי, שבין הרקע הנפשי והבעיות החברתיות אשר בארה"ב של אמריקה ובישובנו אנו, יש בו במאמר כמה וכמה קווים ומגמות שמן התועלת היא גם לנו לעמוד עליהם; וכן מאלף בו הניתוח הכללי של פסיכו-לוגית חיי צבא, לעומת הפסיכולוגיה של הוי האזרחים.

גם עובדות ימינו וגם לקח כל ההיסטוריה כולה מביאים אל המסקנה הבלתי-מנעית, שחידוש סיגולו של החייל לדרכי החיים האזרחיים מלאכה קשה היא וארוכה: ושם אינו מוצא דרך להסתגלות זו, הרי התגמול שיקבל תמורת שירותו הם מנת צער ובדידות, ולעתים — יאוש.

איני מתימר לפתור כאן את הבעיה החמורה יותר של החייל שעצביו נתרופפו, וכל עיקר כוונתי היא לעזור ל"ותיק" הנורמלי עייף-המלחמה, ע"י שאכשירנו מראש בהכרת ה"אני" שלו. "אני" זה נשתנה, ואם ישכיל לראות את השינויים ולהבין את סיבתם, הרי כבר חצי מערכתו בידו. ה"ותיק" קשה ההסתגלות ביותר היא זה אשר בהתנגשו, כבעינים עצומות, בתמורות שלא צפה אותן מראש, בו ובעולמו, הוא סולד מהם ומתקומם עליהם. והרי זה מאבק, שסופו תמיד תבוסה.

נודה נא, איפוא מראש, כי רוב האנשים אינם חשים כלל בהתהוות הרגליהם, עד שבא יום והרגלים אלה מופרעים, או המסיבות כופים אותם ליתן דעתם עליהם. רוב האנשים, למשל, אינו מכיר כלל, מה חזק אצלם הרגל העישון עד שבא יום ואנו נשארים בלא סיגריות.

והוא הדין כמובן, גם בחיילים. הם רכשו לעצמם הרגלי חיי-לוח, אך באיזו מידה הם עצמם מבחינים בהרגלים אלה? כמה מהם רוצים הם, לאחר שהכירום, להוסיף ולקיים בידם גם בשובם לחיים האזרחיים, ומכמה מהם רוצים הם לחדול?

על פי הרוב גדול הוא ההבדל בין החלום והמציאות. ואם יניחו להבדלים הללו שיגדלו ויעצמו למעלה מן המידה, תהא הפגישה עם המציאות קשה. לא חייל אחד (ביחוד החייל-הלוחם) יבוא לחופשה לביתו, אשר עליו כל-כך הירבה לחלום, והנה אין הוא כאשר שיערו בחלומו. הוא נשתנה. הוריו, אשתו, נערתו — כולם נשתנו. אפילו התכונות הגשמיות של מקום-הולדתו נראים כאילו נשתנו. רק החייל בעל הבינה הבלתי מצויה, שיש בו מידה מסוימה ומבריאה של בקורת עצמית וניתוח, יעמוד על כך, שלאמיתו של דבר הוא שנסתנה; הוא הרואה עולם זה שלו במשקפת חדשה לגמרי. רוב החיילים הנם צעירים בצאתם למלחמה. ובשובם אינם עוד צעירים כשהיו — או שאינם עוד אותם הצעירים שהיו.

* "ותיק" Veteran — המונח הרומי לאיש-צבא, שכבר השתתף במסעות-מלחמה; והוא מקובל כעת בארה"ב ככינוי לכל מי ששירת בזמן המלחמה. המשרכת.

שוב אין עיניהם כאותן שהיו להם בצאתם. זוהי אמת-יסוד גדולה, שאין להתעלם ממנה והכרח הוא לראותה.

בעוד החייל צעיר, היה אזרח — נער-אזרח. נערים הנם לעתים קרובות בעלי חלומות מרוממים. כשהם גדלים ומתבגרים, משתנה החלום ומסתגל מיום ליום, עד שלבסוף עם חלוף השנים מתמזג הוא עם העובדות הקשות והעיקשות של החיים. לנער-האזרח יש פרק זמן לתהליך זה של תמורה. לחייל אין פרק-זמן כזה; וכשיחזור לחיים האזרחיים, לא ינתן לו לסיגול מושגיו אפילו אותו פרק הזמן שהוקצב לו בשעתו כדי שיהפך להיות חייל. בבת אחת יתגלגל מן החלום על הבית לתוך המציאות של הבית. מכאן עלול לבוא הזעזוע. החייל הנבון יחשוב על כך מראש. הוא ישתמש ב„הוקת זכויות החייל“⁽²⁾, בכדי להאריך לעצמו את תקופת ההסתגלות. יבין, שכך רוכש הנהגו ריווח-זמן למקרה-כשלון, — לא פעם אלא פעמיים, כאשר יקרה לרוב האנשים, לרבות המצליחים ביותר, בטרם יגיעו לגמר הצלחתם. אבל גם עם כל האפשרויות שמעמידה לרשותו הממשלה, יצטרך, מעל לכל, להבין, כי רק הזמן סופו לפתור את בעיית הסתגלותו. הכלל, הוא יצטרך להקצות לעצמו זמן כדי להאריך רוח, להכיר את „האני“ שלו. כי מי שאינו יודע את עצמו אין ידיעתו מרובה.

והרי כמה מן ההבדלים, שעליו להבינם, אם ירצה לדעת את עצמו.

* * * *

בתורת חייל אין לו כמעט כל קנין. בדרך כלל, אין רכושו שייך לו, פרט למה שהוא יכול לטלטל עמו בלי הכבדה יתירה. 99 למאה מן הדברים המשמשים אותו ניתנים לו — או, ביתר דיוק, מושאלים לו — ע"י הממשלה. זהו GI כלומר „מתן מאת הממשלה“⁽³⁾. אמנם, גורלם של הדברים האלה נוגע לו — אך בדרך אחרת לגמרי מקנייניו הפרטיים האזרחיים. אם הוא משבר, מאבד, מבזבז או זונח בלי סיבה או הצדקה מספקת דבר מקנייני הממשלה האלה הריהו נקנס או נענש, או גם נקנס וגם נענש. כנגד זאת, כשדבר מאלה נשבר, או נאבד, שלא באשמתו אלא אגב שימוש או מחמת פעולת-אויב, הרי לא זו בלבד שאין זה הפסדו, אלא ארגון עצום, דהיינו אומה שלמה, עובדת יומם ולילה כדי לספק לו חדש תחת הקודם, טוב ככל האפשר וחיש מהר ככל האפשר. והדבר חל על הכל, למן המפציץ „ב-29“ הכבד ועד לזוג תחתונים. ואם החפץ הנדון צריך תיקון, הרי מחסני אספקה כבירים, אשר לא יחסר בהם דבר, שוקדים על כך ומהם יוכל לקבל את החלקים והפרקים הדרושים לעבודת התיקון שלו.

עובדה זו מטפחת בקרב החיילים זלוזל מוחלט ברכוש. לא שאינם משגיחים על חפציהם; בדרך כלל, הם משגיחים. אלא שבכל רגע (ביחוד באזורי קרבות) בשנוח להשליך או להפקיר ציוד עושים החיילים דבר זה בלא כל מוסר-כליות. ואם אין אפשרות למלא את החסר חיש מהר בדרך „הצינורות המקובלים“, על ידי הגשת בקשה וקבלת אספקה, — הרי הם משיגים את הדרוש להם בדרך של גניבה, ללא כל בקשה. כל מי שראה אזורי-מלחמה קדומנים יאשר כי אמנם כך הוא הדבר. בגואדאלקנל, בפלגה אחת, שימים רבים מדי נתקימה ביזמתה שלה, הגיעו הדברים עד כדי כך, שאנשיה הוציאו את השעונים ממטוסים שעמדו ללא שמירה (שהוטסו לאזור זה בקושי רב) כדי שישמשו להם במקום שעוני-היד שלהם שנשברו.

במידת-מה אתה מוצא כיחס הזה גם לכסף. שלא כקצין (החייב לשלם את

(2) התעודה, שבה כונסו הזכויות וההענקות לחייל משתחרר בארה"ב; בין השאר — הזכות לחופש-הערוך, לתקופת אימון ולימוד לרכישת מקצוע אזרחי. • המערכת.

מחיר בגדיו — אעפ"י שניתנת לו הקצבה לכך), מקבל החייל את לבושו חינם אין כסף. ככל שהוא מתקרב לקרב, נגרע ערכו של הכסף, לפי שהכסף אינו בשבילו אלא תוספת לעיקר. תוספת שגם בלעדיה יוכל להתקיים וכמעט ברמה אחת עם כל השאר. ועוד דבר מיוחד במינו בענין הכסף והחיילים: כל חייל יודע בדיוק, כמה שכר ניתן לחברו, ומתי, ולרוב — גם עד מתי מספיק לו הכסף.

ואלו בשוב החייל הבינוני לביתו, חוזר הוא למקום שאין בו מחסני אספקה וחליפות-חינם לחפצים שאבדו, למקום שלעולם אין שום דבר ניתן בו חינם — פרט למתן על ידי "תומכי-דלים".

אפילו ענייני המזון הם בערך כך. בעוד החייל אורח, הוצרך להשתכר ללחמו. גם בהיותו גר במשפחתו, נצטרכו לעתים קרובות גם לעזרתו; ואם לא עזר, היה מהלך רעב. העולם האזרחי הוא עולם רע שיש בו הרבה רעב. ואלו עתה, בהיותו חייל, תמיד יש לו מאכל, יהיה אשר יהיה, — אם גם לא תמיד במועדו, ואלוהים הוא היודע כי לא תמיד מאכל יערב לחך. לא פעם תמהתי, באיזו פלאי ארגון גרוע בוחרים הצבאות את טבחיהם? אך רוב הזמן מקבלים החיילים, אפילו בקרב, את פת-בגם, ולו גם מנות-מזון משומר. ואנשים הנתונים בקרב נוטים להתלונן בענייני מזונות פחות מאחרים, מפני שיותר מדי ראו את מטבחי-השדה המיטלטלים (או את הגיפים שהביאו להם את המזון) כשהם מושמדים בידי האויב. ואפילו כך, הריהם מתלוננים. וכל כך למה? משום שלא קיבלו את אשר התרגלו לראות כזכותם הוודאית: בכל יום שלש ארוחות של שובע.

והרי כל זה שונה תכלית שינוי מן החיים האזרחיים. "תורי-המרק" בצבא נוהג מכובד הוא, אם גם מעייף במקצת. ואלו בחיים האזרחיים הריהו בחזקת השפלה.

* * * *

בהיותו אורח, אחד הדברים היקרים לו ביותר היה — רשות היחיד. רצון לרשות-היחיד הוא שהביא את האנשים לבנות את בתיהם ולהציב בהם דלתות בעלות מנעולים ולקבוע תריסים בחלונותיהם ולפרוש וילונות על החלונות. בשעת כניסתם לחדרם, לחדרם שלהם, ואפילו הוא קטן ביותר, נוהגים היו לסגור את הדלת. אפילו את חדר האמבטיה היו סוגרים בכניסתם אליו.

כמעט שאין צורך כלל להרבות דברים על ההבדל הגדול שבין מצב זה למצב בצבא. אנשים ישנים יחד, אוכלים יחד, מתרחצים יחד. הם שותפים: לקסקטינים גדולים, או לאוהל קט או לחפירה, או לכברת-אדמה סתם. רשות היחיד היחידי שיש להם, שבאיזו מידה סגור הוא בפני אחרים, הרי הוא בחיי רוחם. כי כאן יש להם "דלת", שאפשר לסגרה פעם בפעם. אך כמה מהם, — ביחוד אלה שהיו בקרב, — גילו בנפשם שאפילו מחשבותיהם נהיו, בצורה מוזרה, כמעין "רכושי-הרבים". כי אז יש וחי-אדם תלויים בזה, מה בדיוק חושב חברך. ולכן שיבתו של החייל לחדרו האזרחי שיסגרהו בין כתלי פרטיותו, בד' אמות שלו, עלולה להיות חוויה משונה, ולא תמיד נעימה. כי "הפרטיות" — זה ההרגל להיסגר משאר בני אדם — דבוקה בחיים האזרחיים במידה שההוויה של חיים בצוותא ובפרהסיא הוא חלק מתמיד ובלתי נפרד בחייו של החייל. ותכונת "הפרטיות" הזאת היא פעילה וסבילה כאחת. אנשים מסתגרים מפניך לא פחות משאתה מסתגר מפניהם. ו"פרטיות" כזאת עלולה להיות מדכאה, לנטוע הרגשת בדידות בלב החייל החוזר.

* * * *

והרי ענין "היסוד ההירארכי" (בכל הנוגע לצבאות). אגדירנו בקצרה כהקפדה מדוקדקת בענייני עליונים ותחתונים בדרגות בכל הנוגע למידת הסמכות והאחריות. עקרון הירארכי זה הוא הקיים, במלוא היקפו, בצבאות ובצייים בעצמות מלחמה. חיילים, שהיו מבוגרים די צרכם לתפוס משרות בחיים האזרחיים, יכירו

שעקרון הירארכי זה קיים במידה מצומצמת בכל העסקים והתעשיות. אך תמיד דבר זה מוגבל, לפי שזוהי זכותו של האזרח במשטר הדימוקרטי להתווכח, או להתנגד לפקודה; זכותו, כאמצעי אחרון, לסרב למלא את העבודה, להסתלק. לא כן בצבא. איננו מדבר כרגע על משמעת. המשמעת היא האמצעי המאפשר את פעולתו של העקרון ההירארכי. אך כשלעצמה, אין בין השפעות חיי הצבא דבר שקל כל כך להכניסו לחיים האזרחיים. אמנם המשמעת קיימת בצבא בצורה ובמידת החומרה שכדוגמתה אין, לאשרנו, לקיים בחיים אזרחיים, אלא במחיר של חופש האומה; אך משמעת כחלק רגיל של חיי הצבא הבלתי רגילים, עושה את רוב האנשים חזקים יותר משהיו, ואפילו החלשים מושפעים מכוח כוחה.

אך הדבר שאני מתכוון לומר הוא: ע"י השימוש בעקרון ההירארכי שוללים מן האיש את כושר יזמתו, אם מעט ואם הרבה. וכל זה משום היותו נתון תמיד בתוך משטר של דברים העושה אותו, בסופו של דבר, תלוי במה שיאמר או יעשה מישהו הגבוה ממנו בגרם-המעלות של השלטון.

העומד בתחתית הסולם, אין לו דבר שהוא צריך לחשוב עליו, או לעשותו, חוץ מן הדברים שנצטווה לעשותם, ואין לו בהחלט מה לעשות, עד שיקבל את הצו. והרי בעיקרו של דבר כך הוא גם מצבם של אלה שעומדים בשלב גבוה יותר. כי תהיה דרגתם גבוהה ככל שתהיה, תמיד מידת אחריותם מסוייגת מפני העובדה שהיא חלה רק על שלב הביצוע, ושאינן הם אחראים (חוץ מכמה יוצאים-מן-הכלל מיוחדים) לפקודות שהם מקבלים, אם טובות הן או רעות.

בחיים האזרחיים העצלן נושא באחריות עצמו. אם החליט להתפנק, אף על פי שבכך הורס הוא את מעמדו — אין שום גורם יכול להכריחו לעבוד.

אמנם הצבאות ידועים בריבוי האמצעים שיש ברשותם להמריץ אדם לעבודה. כל חייל יעיד על כך ברצון ובאריכות. ובקרב הרי השתמשות-מעבודה יכולה גם לקפח את החיים לאלתר. אך מענין הוא הצד השני של המטבע: צר מאוד הוא המקום לחייל הרוצה לעבוד יותר משנצטווה. יודע אני, כי ישנם בשירות אנשים בעלי תפיסה ואמביציה, העושים את המוטל עליהם היטב, מהר ובתבונה. ובמקרים מסויימים (המצויים ביחוד בחילות-האוויר, אך בדרך כלל אינם נפרצים) משתמשים אנשי-צבא ביזמתם וזוכים בכוחם זה. אך בדרך כלל, שגיאה גדולה היא מצד חייל, ואפילו הוא בעל הרצון הטוב ביותר, להפריז על הפקודות. כמעט שאין לך דבר שיוכל לעשותו בדרך זו ולא יביא על עצמו צרות צרורות. משסיים משימתו, עליו לשבת תחתיו ולהמתין לפקודה הבאה. וכלל זה יפה אפילו בקרב. המחלקה המתפרצת לקראת מטרה נוספת — שלא צויינה לה בפקודה — עשויה (ואמנם לעתים קרובות כך נופל דבר) לחשוף את אגפיהן של המחלקות אשר לימינה ולשמאלה. יתכן, כי בהפצצת מטרה מסויימת ללא-פקודה יתגלה, שנהרס אותו עצם, שכל שאיפות המפקדה לא היו אלא להותירו. ועל החייל היה ללמוד לעשות כמיטב יכולתו את אשר נצטווה, להשתמש ביזמתו בתחומי הפקודות שקיבל; לבצר את ההישג לאחר שגמר את המלאכה שהוטלה עליו; אך משנעשו כל אלה, אין הוא צריך להפעיל את יזמתו האישית. — כי דבר זה עלול להיות הרע מכל מה שהיה בידו לעשות בכלל.

אמיתותם של הדברים האלה היא הנוטעת באנשים בעלי מרץ ואמביציה. שהיו לחיילים, את היכולת להעמדת-פני-עשייה. המלחמה היא תשעה קבין המתנה ורק קב אחד פעולה. אנשים בצבא לומדים לא לעשות כלום בהצטינום רבה. מי שביקר פעם באיים הקטנים ורבי-השעמום של האוקינוס השקט, היה חוקים מן הבית ומשדה-הקרב גם יחד, לא יצטרך לעזוז נוספת. מטות הצבא מוגיעים את מוחותיהם למצוא איזו התעסקות. לאנשים בתקופות הארוכות של המתנה.

ייתכן כי בחזירתו הביתה, ירגיש החייל הבינוני בהעדרו המפתיע של הדבר הזה, ולא מועטים הם החיילים, — ויהא הרגלם בכגון דא כאשר יהיה — שמתוך כך יבחרו להשאיר בשירות. כי בחייהם האזרחיים, יהיו חסרים את „הריתמה הגמישה“ שכל־כך נתרגלו אליה. ואלה שיחזרו — והם הרוב המכריע — יתקשו משום כך להסתגל. הם יצטרכו לשוב ולחנך עצמם ליזמה אזרחית, כלומר: יזמה כמעט ללא סייג⁽⁴⁾.

* * * *

השיבה הביתה כשהיא לעצמה עתידה להעלות עוד בעיה אחת, שאינה מן הגדולות ביותר, לפי שע"י גישה־של־הבנה נקל לפתרה: חייל שעזב את ביתו, הרי על פי הרוב היה לו הבית כל מה שידע על אודות העולם. לא כן יהיה עכשיו לכשיחזור. אמנם נסיעות במרחבי עולם אינן מרחיבות את אפקיהם של החיילים וכרגיל אין הן מביאות לידי כך שמקום מסוים נעשה בעיניהם עדיף על ביתו. אלא שנותנות הן אמת־מדה, שלפיה יוכל החייל לשפוט את הבית הזה ואת הדרים בו, והשימוש באמת־מידה זו (שימוש שהוא גם בלתי־הכרחי וגם בלתי־נמנע), יעשה לעתים קרובות את הבית ואת אנשיו כביכול צרים וקטנים יותר משנקבעו בזכרונו. אם גם יבין החייל דבר זה ויזכור שלרוב אין לאנשי־ביתו אמת מידה אחרת מזו היחידה שבה היה מוגבל גם הוא שעה שעזבם, ושאי־אפשר לו בשום אופן לסגל להם את אמת־מידתו החדשה, — לא תהיה לו בעיה זו קשת־פתרונים. זהו ענין של יחס סובלני, שהיה בנה היא המטפחתו.

חשובה הרבה יותר מזה היא השפעת הקרב. אין לך אדם שאין הקרב משנהו. העובדה שהרגת נפש, ואפילו בידך יפוי־הכוח הטוב שבעולם, העובדה שמי־שהוא השכים להרגך בכוונה — גם הן משנות את האדם שינוי העומד בו לעולם. מנסיוני אני למד, כי אין הקרב מקשיח לבו של אדם, אך הוא מחזק את רקמתו הנפשית ועושה אותו — אם כי הדבר מוזר למדי, — עדין יותר, והשפעה אחת ודאי שנודעת לו, — והיא: שהוא עוקר מלב רוב האנשים את הרצון להשיח ולדבר בו ובהוויותיו שהוא מעורר, פרט לשיחה עם אנשים שגם הם נתנסו בכיוצא בזה. יסבורני, שטעמו של דבר הוא שרק אנשים כאלה יכולים לדבר עליו בקיצור וברמו ולהמנע מאותן המלים שנסתאבו עליהם.

טוב יעשה החייל הלוחם, אם יעמוד על שני הדברים הבאים — לפי שאלו הן אמיתות חותכות: ראשית, אין הוא יכול לספר לאיש או לאשה שלא היו בקרב, מה טיבו של נסיון זה; זוהי התנסות שאין להביעה במלים ולמסקה לזולת. כמו הלידה; שנית, יזכור־נא, שמכל הדברים אשר עשה, דווקא על הדבר הזה ירצו האנשים שלא היו בקרב לשמוע מפיו. אם ידע דבר זה מראש, יוכל למנוע מעצמו אכזבה וחיכוכים לא־מעטים.

אמרתי, כי את חווית־הקרב אי אפשר למסור לזולת. ארחיב ואומר, כי חיי־חייל בשנות מלחמה בכללותם הנם דבר שאין ללמדו אלא מן הנסיון העצמי. הלא חיילים רבים שמעו במלחמה זו, באיזורי־הקרבות, לאמור, „אלה שבבית אינם יודעים שמלחמה בעולם“. והיו האומרים מדיקים יותר אילו אמרו „אלה שבבית אינם יודעים מהי מלחמה“. וכיצד יוכלו לדעת ואפילו לא הופצו פעם

(4) שאלת היזמה, כתכונת־הפרט שעשויה היתה להתרופף במסגרת חיי־הצבא, ודאי שאיננה שוה אצל עמים וציבורים בעלי קצת פסיכולוגי וחברתי שונה. בשיחה, ספק הוא האם תעמוד בפני איש־הצבא המשוחרר העברי בחריפות הנרמנת בהרצאה זו. המערכת.

אחת? חיייהם נמשכים להם, והם רק קצת יותר קשים. האזרח נתבע להשקיע את כספו באגרות-חוב מלחמתיות, נושאות רבית, ובעשותו כך, זוכה לשם פאטריוט. וכן בזכות עבודה של שעות נוספות — בשכר גבוה. הוא תורם משהו מדמך מקדיש מזמנו הפנוי לאיסוף פסולת, להתגוננות-אזרחית, לעבודת ביה"ל, לקאנטינות וכו'. המתקנים שבאזרחים שומרים על עליצות-רוח, עובדים קשה ואינם מתלוננים, — ואמנם היו מיליונים שנהגו כך. וכי מה עוד יכלו לעשות?

וכן טוב לו לחייל שיזכור, כי האזרח אין לו הירארכיה להיתלות בה, וכי אחראי, בראש וראשונה, בפני עצמו: אך עם זאת עליו לפרנס את בני משפחתו, לפקודותיו אין אותו תוקף שיש לפקודות צבאיות. בענין האזרחות הטובה הרי הוא להזינם, להלבישם, לשכנם, לחמם את ביתו בחורף, להרוויח לשכר-דירה ולתשלום מסים. אם חולה איש מאנשי ביתו, אינו יכול לומר לו: „טוב, התייצב למפקד-החולים“. עליו למצוא רופא, — והם מעטים עתה ועמוסי-עבודה⁵). עליו להשתדל ולמצוא מטה בבית-ל, והדבר קשה מאוד. כשכלי אומנותו נשברים, אפילו אגב שימוש-לצורך, אין לו מחסני אספקה שיעמדו לו במחסורו. לתיקונם נצרך הוא לזמן כפול ומכופל, והתיקון עצמו לא יהא מניח את הדעת אפילו לשליש ולרביע.

עולמו של האזרח נעשה מורכב יותר, ולא פשוט יותר כעולמו של חייל. אין הוא יכול לראות את האויב בפשטות, כנאצי או כיפני, ותו לא. ישנם עוד מאה אויבים אחרים, — כל האויבים מימים עברו, שהחייל ידעם בשעתו, ולדאבוננו, עלול לדעתם שנית, הלא הם — הרעב, העוני, החולי, תנאי העבודה הבלתי הוגנים, הניצול, אנוכיותם של בודדים וקבוצות, פורענויות פוליטיות, כגון פאשיזם ובדלגנות, שטפון הפצורת, — או אי-הסובלנות הגזעית האיומה שנטע היטלר גם בתוכנו⁶), — כל אלה מציקים בחיי האזרח היומיומיים, ובגללם, בגלל עצם מהות חייו, אין הוא יכול לדעת „מהי מלחמה“. יזכור נא החייל דבר זה בשעת רוגזו על „אלה שבבית“. טבעי הוא רוגזו, אך מוטב שיקברנו במחפורתו בשעת עזבו אותה, בדרך הביתה, כי לא תצמח טובה מאותו רוגז. יביא נא עמו בשובו את חפץ התיקונים, משפט הצדק, השלטת הבטחון בחיי האדם, ומעל לכל את הנכונות להאריך רוח. אלה הם אשר יעזרו לנו „בבית“ — ואלה יעזרו גם לו, בדרך הסתגלותו-מחדש.

ועוד דבר שראוי לו לחייל להזהר מפניו: הלא היא ההפרזה בענין החזקת-הטובה. האזרח בבית אסיר-תודה היום לחייל ומשתדל לתת ביטוי לכך, וכן יוסיף לעשות עוד זמן מה. אך אם בתורת מושג עשויה החזקת-הטובה להתמיד כמה שנים, הרי להתמיד למצוא בטיוי לעצמה לא תוכל. האמת היא, כי המעשים, הנשנים והולכים לשם מתן ביטוי לתודת האזרח לחייל, נהפכים סוף-סוף לזיוף ולמעמסה נפשית; ודבר זה חל גם במקום שההתמדה הזאת אינה מטפחת, לפחות, נטיות של ניוון אצל המקבל. רשאי, איפוא, החייל לצפות לכך, שיודו לו על שירותיו ויגמלו לו במשהו ממשי יותר מסתם מלים, משהו המועיל יותר מאותות-הצטיינות; אך החוזר מן המלחמה ובלבו המחשבה, כי הארץ חייבת לפרנסו וכי החוב שהיא חייבת לו לא יסולק במילואו לעולם, — סופו שייכשל בחיי-האזרח עוד לפני החילו לחיותם. כי בבחינה נפשית ורוחנית — ובמידת מה גם בבחינה גופנית, — מעמיד חייל כזה את עצמו בחזקת עני ואביון שמלאכתו בכך. החזקת-הטובה יש לה שיעור,

(5) הדברים חלשים, כידוע, גם על רופאי קופות-החולים — באמריקה ובכל אתר. — המערכת.
 (6) ציון זה, הניתן כאן אגב אותחא, יש בו כדי ללמדנו לא-מעט. — המערכת.

— ומן החכמה הוא להבין דבר זה. יש להבין כי החזקת-טובה שתובעים אותה בפה עלולה ליהפך ליחס-של-שלילה פעיל⁷.

וכך, משיבוא הביתה, — עם כל השמחה הגלומה בפסוק זה — נושא החייל בלבו את הידיעה שההסתגלות לא תהיה מלאכה קלה. לא יהיה עוד מי שיאמר לו, מה לעשות, או מתי לעשות דבר זה. לא יהיה לו איש (חוץ מאלה שנתנסו כמוהו) שעמו יוכל להשיח ולחלק את נסיונו. כבן-אנוש, ינסה לספר לאביו, לאמו, לאשתו, או לנערתו — ויכשל. ובהכשלו — תידכדך עליו נפשו והוא יסתגר. לא תהיה לו עוד החנות הצבאית, שבה יוכל לקנות את קניותיו בזול, ולא יהיו עוד מחסני-אספקה. אשתו, ילדיו, ואנשים אחרים עתידיים לבוא אליו עתה לשמוע מפיו את החלטותיו שיחליט לעצמו — ובהחלטות אלו תלויים יהיו האושר, העושר וההצלחה, שלו ושלהם גם יחד. לפתע ימצא שאין הוא יכול לדעת בבירור מי "גבוה" ממנו, ומי "נמוך" ממנו. לא יהיו עוד סרטים, כוכבים, סמלים, אותות-הצטיינות, וקשה יהיה להכיר מי הוא כאן בעל הסמכות, כשם שקשה להכיר אדמירל כשהוא יוצא לשחיה.

ורק עוד דיבור אחד אחרון יש עמי אל החייל החוזר. הוא היה תחילה אזרח. אח"כ אזרח שנהפך לחייל. ועתה, בהמשך הזמן, ישוב להיות אזרח. למען השם, יהיה נא אזרח במלוא מובן המלה. אל יניח לאיש, או לקבוצת אנשים, לפתותו שיהיה "חייל-לשעבר פרופסיונאלי". האנשים האלה הם המסייעים לחרחר מלחמות. לאחר שלמדו לעבוד בצוותא לטובת ענין חיובי, מיטיבים הם יותר מדי לעבוד לטובת ענין אנוכי. טובתה של כל קבוצה כזאת בא לה לרוב על חשבונם של אלה שהם מחוצה לה⁸.

יש לנו אזרח כנשיא — וכמצביא עליון; ואזרחים כמזכירי המלחמה והצי. וכך — היסוד האזרחי כשולט — צריך הדבר להיות. כשתגמר מלחמה זו, נצטרך לצבא ולצי גדולים יותר משהיו לנו בזמן מן הזמנים. הרוצים להצטרף לשירותים אלה — יצטרפו. אלה הם משלוחי-יד מכובדים. אך אלה שאינם רוצים, יהיו-נא ראשית כל אזרחים טובים במלוא מובן המלה.

7) יש לזכור כי דברים אלה בהרצאות אל אנשי-הצבא, נאמרו לאור נסיונה המיוחד של אמריקה. אף-על-פי שבנוהג כלפי ותיקי-המלחמות המשותתרים שלה ארה"ב הן המדינה הנדיבה ביותר בעולם, כמו בה לאחר כל מלחמה (מלחמת-האזרחים 1865-1861; מלחמת אמריקה-ספרד בסוף המאה העברה; מלחמת-העולם 18-1914) ארגונים עצומים מיוחדים של חיילים-לשעבר, שלא הסתפקו בטיפול רגיל בחבריהן, אלא הפכו ל"קבוצות-לחץ", הנוהגות בדרכי סתימה ומשחק פוליטי, שגבלו לעתים במעשים מפוקפקים ולעתים בהפקרות. על כן, יחד עם גילוי קשי גורלן של קבוצות אלו או אחרות פציבור ותיקי המלחמה — גילויים המצויים בכ"ז גם באמריקה — קיימת שם ברעת-הציבור חששנות, וגם חשדנות גדולה, לגבי המגמות הציבוריות והאנושיות של ציבורי-תובעים אלה.

8) כאן מתגלה שוב אותו חשש, הרווח בציבוריות האמריקאית, אשר כבר הוזהר עליו לעיל. וכן ניכר כאן הרושם של נסיונות לניצול ארגוני-חיילים-לשעבר למטרות ריאקציוניות (לרוב גם אנטי-שמיות), ניצול הידוע היטב מגרמניה ומצרפת ("צלב-האש" של דה-לה-רוק). ביטוי לא-מועט למגמות כאלו ניתן גם ע"י עשרים וחמש שנות קיומו של "הלגיון האמריקאי" (ארגון משתתפץ מלחמת 18-1917). אמנם ידוע באינו מידה היו ארגוני ותיקי-המלחמה בכמה ארצות וקצא כוח חיובי-בונה (הדוגמה — צ'כיה). ויצוין, כי "הלגיון הבריטי", אם כי לא מילא תפקידי-תנופה כאלה של הלגיונות לשעבר בצ'כיה, לא נתפס מעודו לנסיונות השליליות הנ"ל, אם כי היה תמיד גורם שמרני בעיקרו.